

גבי אברהם

תחום שלח וידיעת ארץ, משרד החינוך

ציטוט מומלץ

אברהם ג. 2011. אֶסְתֵּר הביצות – גילוי מחדש במעיינות תמסח. *אקולוגיה וסביבה* 2(3): 171–172.

אסתר הביצות בפריחה במעיינות תמסח | צילום: גבי אברהם

אֶסְתֵּר הביצות – גילוי מחדש במעיינות תמסח

בקצרה

גיליון סתיו 2011 / כרך 2(3)
7 באוגוסט, 2011

אסתר הביצות (*Aster tripolium* L.), צמח ביצות נדיר, הוא מין שלא תועד מאז שנת 1986 במעיינות תמסח ובביצת הכברה [3]. על פי הספר האדום [4], גדל כיום אסתר הביצות בעמק עכו בלבד. הפעם האחרונה שנצפה אסתר הביצות באזור הייתה לפני שנתיים במלחת הנעמן, בין הכביש הראשי ומסילת הברזל (יהודה מרטה – צלם וחוקר צמחי ארץ ישראל, מידע בע"פ). ככל הנראה, עקב הרחבת כביש 4 ומסילת הרכבת הסמוכה, הושמד הצמח. בשנת 1980 נמצא הצמח פעם בודדת בביצות נחל דיפלה (נחל דליה) שבחוף הכרמל על-ידי חווה להב.

אסתר הביצות הוא עשבוני רב-שנתי השייך למשפחת המורכבים. משמעות השם בלטינית היא "כוכב". גובהו נע בין 15 ל-100 ס"מ. צבע הגבעולים אדמדם-ירוק כהה. העלים מוארכים, בשרניים מעט, שפתם תמימה או כמעט תמימה. האסתר פורח תקופה ארוכה, מאפריל עד אוקטובר, וגדל רק בביצות מלוחות בחוף בסביבות עכו. תפוצתו העולמית בביצות מלוחות לחופי ימים סביב הים התיכון, בצפון אירופה, בצפון אמריקה, ביפן, בסין ובאזורים צפוניים ברוסיה [2,1].

במאי 2011 התגלה אסתר הביצות במעיינות תמסח על-ידי כותב שורות אלו. הצמח גדל בתוך המים הזורמים בתעלה הראשונה בכניסה לשמורה, ממש מתחת לגשר העץ. גובהו 80–100 ס"מ. הוא נמצא בתקופה שבה הוא גם פורח וגם מפיץ זרעים שנופלים למים. נמצאו כשמונה פרטים בשני גושי פריחה. בגלל איסור הכניסה למים בשמורה ובשל סכך הפטל, לא ניתן לסרוק את שאר גופי המים בשמורה.

מעיינות תמסח הם המוצא הצפוני של אקוות ירקון תנינים. עקב קו שבר גדול חודרים מי ים שממליחים את מי האקווה, ומליחותם מגיעה לערכים הקרובים ל-2500 מ"ג כלוריד לליטר. עובדה זו יכולה להסביר את הימצאות האסתר במלחת הנעמן ובמעיינות תמסח.

אסתר הביצות המצוי כיום בשמורת תמסח, מקורו בהשבה לטבע של פרטים שגודלו בגן הבוטני בעין אפק על-ידי רשות הטבע והגנים. בעקבות עבודות התשתית באזור הנעמן אספו פקחי רשות הטבע והגנים זרעים והצליחו להנביט אותם בגן הבוטני. בשנתיים האחרונות נשתלו עשרות פרטים גם בתמסח וגם בשמורת הדיפלה (יפתח סיני, אקולוג מחוז צפון רשות הטבע והגנים – מידע בע"פ). גילוי מחדש בטבע הוא הוכחה ניצחת לכדאיות ההשקעה הרבה שבפעילות הגן הבוטני.

על שמורת הטבע מעיינות תמסח אין איומים כמו בנייה, סלילה ופיתוח תשתיות. האיום על הצומח הטבעי בשמורה נובע משיטת ממשק של רעיית סוסים. הגללים מעשירים את הקרקע בחנקות, וצומח כגון פטל משתלט על השטח. הפטל צומח ללא התערבות מסביב לקו המים, כובש את בית הגידול, וחוסם את אור השמש מלהגיע לצמחי הגדה. כדי לאפשר את התרבות צמחי האסתר בשמורה רצוי לטעמי ללמוד את מורכבות בית הגידול. הכוונה לשאלות כגון מליחות המים המשתנה ומידת השפעתה, אם ישנה לצמח העדפה למים זורמים, ומהי כמות האור המיטבית לצמיחתו. בד בבד, יש להמשיך ולהפיץ זרעים של אסתר הביצות בשמורה, כדי שפרטים אחרונים אלו לא ייעלמו לחלוטין מנוף ארצנו.

מקורות

1. דנין א. [צמחיית ישראל ברשת](#). נצפה: 8 ביוני 2011.
2. לבנה מ. [אסתר הביצות](#). אתר צמח השדה. נצפה: 6 ביוני 2011.
3. פרומקין ר וקלינהוז ש. 1997. שינויים בצמחיית נחל התנינים וביצת כברה במאה 20. *אקולוגיה וסביבה: רבעון לאקולוגיה, לאיכות הסביבה ולשמירת הטבע והנוף* 4: 65-72.
4. שמידע א ופולק ג. 2007. הספר האדום – צמחים בסכנת הכחדה בישראל. ירושלים: רשות הטבע והגנים.